

in the equity share of the company's own capital, to apply the valuation of current assets and monitor compliance with standards developed, optimizing the value of stocks, to proceed with the timely collection of receivables, improved financial performance of companies, to work with accelerate the turnover of current assets.

Scientific novelty. *Methodical approach to evaluating the effectiveness of working capital management companies based on performance and maneuverability own working capital ratio of working capital reserves, cost of working capital. Its testing of the materials consolidated balance sheets and the financial performance of Ukrainian enterprises by economic activity sector helped identify features of the formation and use of working capital in terms of its availability, flexibility, cost effectiveness.*

Practical value. *The results are aimed at improving the management of working capital of Ukrainian enterprises provided a comprehensive, systematic and mandatory applications.*

Key words: *working capital, enterprise, sectoral aspect of management, efficiency.*

Рекомендовано до публікації д-ром екон. наук, проф. Фоміною М.В. Дата надходження рукопису 12.09.2013 р.

УДК 631.95

Ольга Олійник, канд. екон. наук

Тернопільська державна сільськогосподарська дослідна станція Інституту кормів та сільського господарства Поділля НААН, м. Тернопіль, Україна, e-mail: oliynykol@mail.ru

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД «ОЗЕЛЕНЕННЯ» СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЙОГО ВПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ

Olha Oliynyk, Cand. Sc. (Econ.)

Ternopil state agricultural experimental station of Institute of feed research and agriculture of Podillya of NAAS, Ternopil, Ukraine, e-mail: oliynykol@mail.ru

EUROPEAN EXPERIENCE IN «GREENING» AGRICULTURE AND PROSPECTS OF ITS IN UKRAINE

Мета. *Висвітлення ключових аспектів упровадження політики «озеленення» аграрної сфери в країнах ЄС, а також формулювання першочергових заходів щодо екологізації вітчизняного сільського господарства.*

Методика. *У ході дослідження використано загальнонаукові методи: емпіричні (спостереження й опису), теоретичні (аналізу, узагальнення і порівняння, пояснення та синтезу), а також системний метод наукового пізнання.*

Результати. *Запропоновано науковий підхід до екологізації сільського господарства із використанням досвіду країн ЄС, що вимагає послідовності та комплексності. У роботі визначено низку дієвих заходів, вживання яких сприятиме поступовому «озелененню» аграрного сектору економіки України та підвищенню екологічної відповідальності й самосвідомості населення як частини природи. До них належать такі: імплементація європейського природоохоронного законодавства у вітчизняну практику; використання успішного досвіду*

САП ЄС у формуванні умов для ефективного розвитку органічного землеробства; удосконалення ринкової інфраструктури сільського господарства для мінімізації втрат ресурсів у процесі виробництва та споживання аграрної продукції; створення стимулів для самореалізації населення в сільській місцевості; залучення громадськості в усі процеси реформування та впровадження природоохоронної політики держави.

Наукова новизна. Запропоновано комплекс першочергових заходів, що сприятимуть екологізації сільського господарства України, збереженню природних ресурсів, покращенню якості та розширенню ринку української аграрної продукції.

Практична значущість. Отримані результати дослідження спрямовані на реалізацію ідей збереження навколишнього природного середовища у практику сільського господарства України.

Ключові слова: екологізація, навколишнє природне середовище, органічне землеробство, сільське господарство, Спільна аграрна політика ЄС.

Постановка проблеми. Пошук шляхів підвищення економічної ефективності функціонування національних економік є перманентним і не завжди має однозначний результат. Так, новим викликом останніх десятиліть стало погіршення екології навколишнього природного середовища, спричинене господарською діяльністю людини (глобальні зміни клімату, зменшення біорізноманіття та погіршення здоров'я населення).

Оскільки проблеми збереження довкілля не можна вирішити в межах окремих держав, вони вимагають прийняття глобальних рішень. Тому за наслідками ключових міжнародних зустрічей, що відбулись упродовж останніх 20-ти років, задекларовано необхідність коригування вектора розвитку національних господарств. Ці корективи пов'язані із «озелененням» національних економік, підвищенням добробуту, подоланням продовольчої кризи та бідності населення планети, кількість якого постійно зростає.

Сільське господарство стало однією із ключових галузей, що потребує глибокого реформування в напрямку екологізації, оскільки саме ця галузь використовує у процесі виробництва природні ресурси (землю, воду, повітря) та продукує найнеобхідніше – усе, що споживає людина для підтримки життя.

Найбільші проблеми в аграрній сфері пов'язані з використанням недосконалих і споживацьких технологій виробництва, що спричиняють руйнування ґрунту, недбалу хімізацію, забруднення довкілля, застосування ГМО у виробництві тощо.

Після підписання 21 березня 2014 р. у Брюсселі політичної частини Угоди про асоціацію між Україною та ЄС у найближчій перспективі має бути підписано її економічну частину. Зокрема, V розділ «Економічне та секторальне співробітництво» обумовлюватиме часові рамки гармонізації законодавства України та ЄС, у тому числі щодо захисту навколишнього середовища та сільського господарства. Майже 85% цієї Угоди становлять умови щодо створення зони вільної торгівлі, які передбачають лібералізацію торгівлі, руху капіталів і робочої сили [1].

Ця Угода зобов'язує обидві сторони сприяти впровадженню європейських правил і стандартів життя в Україні в конкретних термінах. Доступ українських товарів до внутрішнього ринку ЄС буде надано після імплементації ви-

мог до безпечності та якості продукції, її характеристик, процедури оцінки відповідності. Ураховуючи визначеність вектора розвитку нашої держави на найближчу перспективу, необхідно розглядати європейські напрацювання у питаннях екологізації економіки як перспективний шлях для України.

Аналіз світових тенденцій «озеленення» сільського господарства чітко ілюструє дієвість природоохоронних заходів. Показовим прикладом є стрімке поширення у Європі органічного руху, де ринок екопродуктів зростає на 20% щороку. Позитивні результати має і застосування державами ЄС фінансової підтримки аграріїв, що переходять на більш екологічні технології виробництва. Посилення контролю за умовами виробництва продуктів харчування та їх якістю сприяє здоровому харчуванню та зростанню середнього віку населення.

Очевидним є те, що для українських аграріїв сьогодні дуже актуальним є використання успішного досвіду екологізації ЄС, наукове обґрунтування перспективної державної агрополітики та якнайшвидше створення таких умов, які б сприяли підвищенню як економічної, так і екологічної ефективності функціонування сільського господарства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Обґрунтування актуальності екологізації вітчизняного аграрного сектору стало об'єктом досліджень проведених науковців, серед яких В.І. Власов, М.Я. Дем'яненко, Т.О. Зінчук, П.А. Лайко, П.Т. Саблук, О.В. Шубравська та багато інших.

Проблеми екобезпечного землекористування розглядали у своїх наукових працях Д.С. Добряк, О.В. Бігдан, В.М. Будзяк, О.В. Ходаківська. Інституційні аспекти висвітлені у дослідженнях О.М. Бородіної, організаційні та економічні – Л.Г. Мельник, В.В. Оскольського, О.М. Царенко, інфраструктурні – О.В. Шубравської. Перспективи розвитку органічного сільського господарства в Україні досліджували С.С. Антонєць, О.І. Корніцька та Г.М. Шевчук. Головними перешкодами на шляху до «озеленення» сільського господарства вони вважають слабкий державний контроль за екологічними наслідками функціонування аграрного сектору та якістю виробленої продукції, недостатню та непрозору державну фінансову підтримку, виключне превалювання корпоративних інтересів і відсутність екологічної відповідальності у аграріїв. Дієвість заходів «озеленення» аграрного сектору країн із розвиненим ринком підтверджують перспективність використання європейського досвіду в Україні та передбачають необхідність стимулювання екологізації шляхом формування умов для ефективної роботи тих сільськогосподарських підприємств, які зможуть забезпечити екологічно безпечне виробництво [2-5].

У світлі нових реалій (асоціація України з ЄС) триває пошук конкретних науково обґрунтованих заходів, які б впритул наблизили екологічні стандарти сільськогосподарського виробництва нашої держави до європейських аналогів.

Постановка завдання. Метою дослідження є висвітлення ключових аспектів упровадження політики «озеленення» аграрної сфери в країнах ЄС, а також формулювання першочергових заходів, що сприятимуть упровадженню ідей екологізації у вітчизняне сільське господарство.

Виклад основного матеріалу. Світова спільнота, зважаючи на екологічні загрози, задекларувала курс на сталий розвиток економік, що передбачає збе-

реження довкілля на максимально далеку перспективу. За наслідками низки міжнародних зустрічей сформульовано заходи щодо зниження антропогенного навантаження на природу (конференція ООН у Ріо-де-Жанейро у 1992 р., Кіотський протокол у 1997 р., саміт у Йоганнесбурзі у 2002 р.). Однак незважаючи на зусилля багатьох урядів у всьому світі щодо розробки та реалізації національних стратегій сталого розвитку, а також всебічну міжнародну підтримку, сьогодні є сумніви щодо реальності впровадження в найближчій перспективі екологічних розробок. Цьому сприяла тривала енергетична, продовольча та фінансова криза останніх років. Отже, поки будуть порушуватись планетарні екологічні обмеження, суспільство й надалі перебуватиме в небезпеці.

Упродовж постіндустріального періоду увагу провідних вітчизняних науковців і практиків в аграрній сфері було зосереджено на пошуку таких організаційних, економічних і технологічних новацій, які б забезпечували зростання основних економічних показників. Природа ринкового середовища, що формується в Україні, значною мірою зумовила пріоритетність економічної ефективності над іншими її складовими (соціальна, екологічна). Тому рентабельність і валове аграрне виробництво на всіх рівнях господарювання (локальний, регіональний, національний) традиційно є визначниками стану розвитку галузі.

Такий підхід є архаїчним і небезпечним, оскільки нівелює значення навколишнього природного середовища в соціально-економічному розвитку держави та не враховує сучасні екологічні загрози, що виникли внаслідок функціонування народного господарства. Він також не висвітлює всі ресурси, що використовує, або на які робить вплив те чи інше виробництво.

Проблема комплексності особливо актуальна в оцінюванні агропромислового комплексу, оскільки він безпосередньо впливає як на довкілля, так і на здоров'я та добробут населення. Наприклад, офіційні результати діяльності АПК на мікро- (підприємство) чи макрорівні (комплекс у цілому), як правило, включають обсяги виробленої продукції в рослинництві, тваринництві та переробних галузях, ціни і прибутки, однак не ілюструють прямого впливу на довкілля (порушення і втрата родючості земель, забруднення води та повітря), соціальних наслідків (зубожіння селян від укрупнення аграрних підприємств), а також впливу на рівень життя населення (зниження якості продуктів харчування). Постає запитання: чи виправдані такі економічні результати?

Натомість у практиці формування Спільної аграрної політики європейських держав екологічні та соціальні критерії є визначальними, а досягнення економічних результатів вже давно є не самоціллю, а засобом досягнення вищих стандартів життя людини сьогодні і в майбутньому.

Відомо, що добробут і здоров'я людського суспільства залежить від чотирьох основних категорій ресурсів: їжі, води, енергії та інших матеріальних ресурсів, які є життєво важливими та тісно пов'язані між собою. Механізм формування благополуччя суспільства ЄС подано на рисунку 1.

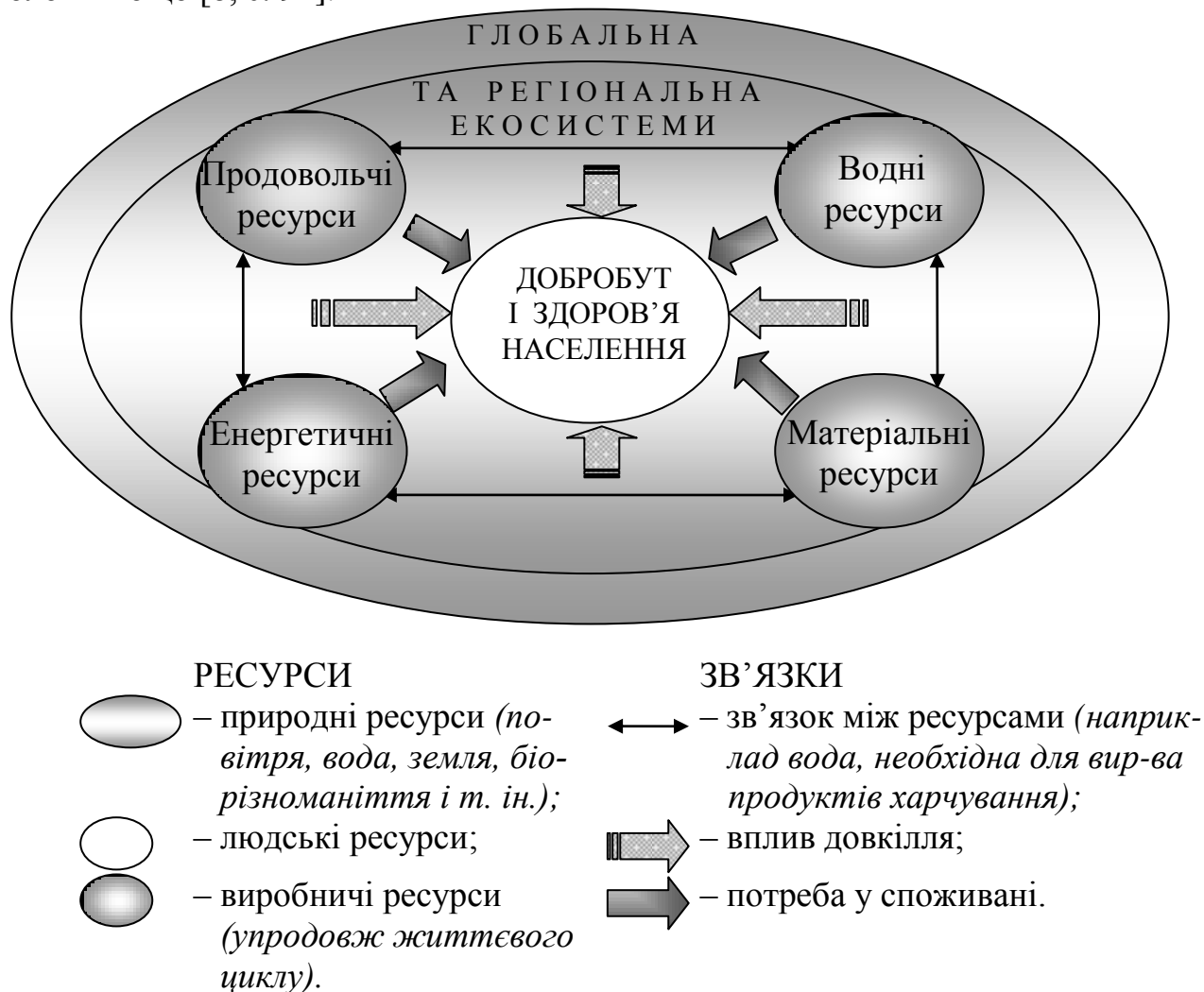
Рівень забезпеченості ними впливає на благополуччя населення прямо та опосередковано через вплив на навколишнє середовище.

Варто зазначити, що на глобальному рівні всі необхідні ресурси є обмеженими, і такими, що не зможуть повністю забезпечити потреби людства за су-

часних підходів до господарювання. Зокрема, за прогнозами європейських науковців, світовий попит на енергію та воду впродовж наступних 20-ти років збільшиться на 40%, а загальний попит на продовольство та корми до 2050 р. – на 70%. Разом з тим розмір ріллі в розрахунку на кожного жителя планети буде зменшуватись на 1,5% щороку [7].

Такі перспективи вимагають докорінного перегляду умов, стимулів і обмежень щодо аграрного виробництва, оскільки від його функціонування залежить наше майбутнє. Особливо актуальним для України є питання впровадження екологобезпечного землекористування.

На думку фахівців, основними заходами, що сприятимуть як екологізації, так і підвищенню продуктивності земель, є: структурування регіональних угідь, яке б сприяло балансу агро- та екосистем на безпечному для природи рівні; формування в кожному регіоні переліку сільськогосподарських культур і сівозмін, які забезпечували бездефіцитний баланс гумусу; ефективні меліоративні заходи; застосування інноваційних ґрунтозахисних і ресурсозберігаючих технологій тощо [8, с. 91].

Джерело: сформовано на основі опрацьованих матеріалів [6].

Рисунок 1 – Механізм формування благополуччя суспільства ЄС

Відповідно до висновків Європейського агентства з навколишнього середовища (2010 р.), підвищення ефективності використання ресурсів і підтримання природного капіталу є основними елементами стратегії зростання ЄС до 2020 р. [7].

Сільськогосподарський сектор, що покриває близько половини сухопутної території Європи, має істотний вплив на ґрунти, воду, повітря та біорізноманіття. Завдяки стрімкому розвитку систем аграрного виробництва країни ЄС досягли значного зростання продуктивності, особливо в другій половині ХХ століття, а враховуючи різноманітність природнокліматичних умов, вони виробляють широкий асортимент продукції. Основою експорту сільськогосподарського походження є готові продукти харчування, тоді як імпорту складається з фуражного зерна, свіжих фруктів і овочів. Що стосується структури споживання, то за останні роки на 10% зменшилось споживання яловичини в розрахунку на одну людину. Натомість зросло споживання птиці, риби, морепродуктів, фруктів і овочів [9].

Діюча сьогодні в ЄС реформа Спільної аграрної політики (САП) спрямована, у першу чергу, на підвищення ефективності використання ресурсів цього сектору та його екологічних показників. Вона впроваджується не сепаратно, а є частиною загальної політики, яка має на меті через встановлення граничних природоохоронних вимог сформувати обґрунтовану політику, реалізація якої буде сприяти екологізації сільського господарства, гарантувати продовольчу безпеку та «озеленить» економіку ЄС у цілому. Механізм екологізації економіки ЄС подано на рисунку 2.

Джерело: сформовано на основі опрацьованих матеріалів [6]

Рисунок 2 – Механізм екологізації економіки ЄС

Окремим елементом цього механізму, згідно з рисунком 2, є система харчування, яка охоплює всі процеси та інфраструктуру (сільське господарство, торгівлю, транспорт і споживання). При цьому сільське господарство розглядають як важливу соціально-економічну галузь: основу економіки, спосіб життя та взаємодії з довкіллям сільських громад, що має культурне та рекреаційне значення. Цікавою є теза європейців: «Те, як ми робимо нашу їжу, впливає на привабливість місцевості, де ми живемо» [6].

Реформа САП складається із своєчасних і узгоджених заходів, спрямованих на вирішення двох основних проблем: екологізація сільськогосподарського сектору (зниження впливу на навколишнє середовище) та забезпечення продовольчої безпеки (їжа має бути доступною та не забрудненою). Ці заходи включають запровадження обов'язкових сівозмін, підтримання пасовищ, агроекологічні вимоги щодо пом'якшення наслідків зміни клімату та збереження біорізноманіття. Така політика є кроком у правильному напрямку, однак з точки зору економічної ефективності та продуктивності значною мірою обмежує використання ресурсного потенціалу європейського сільського господарства.

Так, завдяки інтенсифікації (укрупненню, механізації, меліорації, застосуванню добрив і пестицидів) європейським аграріям вдається отримувати більш високі врожаї з гектара сільськогосподарських угідь. І поряд з добрими економічними результатами інтенсивне сільське господарство призводить до зменшення біорізноманіття, забруднення ґрунтів і водойм.

З іншого боку, тотальний перехід на малопродуктивні системи аграрного виробництва є нереалістичним і контрпродуктивним. Органічне сільське господарство (без пестицидів і добрив) також може бути інтенсивним, однак, за оцінками експертів, потенційні обсяги виробництва будуть на 20% меншими, ніж інтенсивного сільського господарства. Тобто для виробництва тієї ж кількості аграрної продукції необхідно буде залучати більше землі, що вже сьогодні є об'єктом жорсткої конкуренції різних галузей економіки Європи (енергетика, будівництво тощо) [9].

Органічний рух в Україні теж набирає обертів, незважаючи на відсутність правових умов і стимулів з боку держави. За площею органічних угідь наша держава посідає 22 місце із 160 країн світу, що мають сертифіковані господарства. Близько 155 підприємств сьогодні вирощують овочі, фрукти, зернові, олійні та бобові культури на 270,3 тис. га (0,65% усіх сільськогосподарських земель). Несформованість інфраструктури внутрішнього ринку органічної продукції зорієнтувала близько 70% її виробників виключно на експорт (80-90% усієї органічної продукції) [4, с. 8-9; 10-12]. Інакше кажучи, в Україні є потенціал для реальної екологізації аграрного виробництва. Потрібно створити умови для того, щоб уже задекларовані наміри запрацювали (наприклад, Національний план дій з охорони навколишнього природного середовища України на 2011-2020 рр.).

Іншою проблемою, що не додає привабливості європейському сільському господарству, є поширення урбанізації, яка призводить до зменшення кількості фермерів і зростання їх середнього віку.

Урбанізація стала гострим питанням і в Україні. Впродовж останньої чверті століття кількість сільського населення зменшилась приблизно на 16%, а

міського – зросла на 10% (в основному північні та центральні області України). За станом на 1 січня 2013 року, міське населення становило 32574,0 тис. осіб (67,2%), сільське – 15883,0 тис. осіб (32,8%). Така тенденція триває, оскільки на селі не створено умов для самореалізації (особливо для молоді) [1].

Комплексно враховуючи всі проблеми, Спільна аграрна політика ЄС постійно оновлюється. Це досить складна, компромісна та гнучка реформа, що впродовж останніх десятиліть була основною статтею витрат ЄС (до 70%). Саме завдяки гнучкості та цільовому використанню бюджетних коштів на сучасному етапі вдалося скоротити витрати на реалізацію САП до 35-40% [4, с. 57]. Одним з основних її завдань на сучасному етапі є ефективне застосування субсидій та інших стимулів щодо адаптації європейських фермерів до потреб ринку, сприяти зростанню їх конкурентоспроможності та забезпечити стійке постачання продовольства за справедливими цінами. Нові заходи, що наберуть чинності у 2014 р., передбачають:

- допомогу фермерам в умовах економічної кризи (у період швидких змін цін і попиту);
- цілеспрямованість, спрощення отримання та обмеження обсягу субсидій (до 300 тис. євро на ферму в рік), рівномірний розподіл коштів серед фермерів, регіонів і країн ЄС;
- спрямування 30% коштів, передбачених на реалізацію САП, у господарства, що здійснюють екологічно чисте виробництво, диверсифікацію підтримки культур, дбають про збереження пасовищ і природних ландшафтів;
- стимулювання актуальних для фермерів досліджень та інновацій, прискорення їх передачі від лабораторії до сфери застосування;
- підтримку аграріїв у доступі до ринку збуту шляхом скорочення числа посередників;
- пріоритетність боротьби зі зміною клімату та ефективне природокористування в сільських місцевостях;
- залучення молодих фермерів (до 40 років) і їх підтримку впродовж перших п'яти років фермерства;
- сприяння зайнятості та підприємництву в селах (допомога в реалізації невеликих проектів до 70 тис. євро впродовж п'яти років);
- запобігання опустелюванню (субсидування фермерів у районах із природними перешкодами);
- боротьбу з бюрократією (спрощення правил для дрібних фермерів, які отримують допомогу до 1000 євро на рік) [6].

Дотримання природоохоронного законодавства в країнах Європи стало умовою отримання фінансової підтримки, а деякі заходи екологізації є обов'язковими. Така політика дає змогу стримувати перевиробництво та полегшити навантаження на навколишнє середовище.

Розуміючи, що сільське господарство мусить бути ефективним, у ЄС не обмежуються модернізацією виробничих потужностей, а стимулюють розвиток інших інфраструктурних сегментів системи харчування (транспорт, торгівлю і споживання), а також перехід на інноваційні та низьковитратні технології (органічне землеробство, точні методи ведення сільського господарства).

Значні резерви підвищення ефективності виробництва харчових продуктів є в економії та зменшенні втрат у процесі їх виробництва. Зокрема, за підрахунками експертів, у Європі втрачається близько 30-40% харчових продуктів у процесі їх виробництва та споживання (на полі, під час переробки, у транспорті, торгівлі та, зрештою, будинках споживачів) [9]. Іншими словами, значний обсяг ресурсів (земля, вода і енергія) витрачається на виробництво продуктів, які ніхто не споживає.

Потенційною екологічною загрозою є просування на ринок трансгенних технологій, що, на думку економістів, все ж не можуть вирішити питання нестачі продовольства. Наслідки поширення та споживання ГМО та ГМП є досить сумнівними та не сприятимуть біобезпеці України, тому доцільно утриматись від запровадження трансгенних технологій у сільське господарство [10, с. 7-8].

У цілому, ідеальний сценарій розвитку сільського господарства європейці бачать у збільшенні ефективності використання наявних природних ресурсів, мінімізації їх втрат через розвиток ефективної ринкової інфраструктури сільського господарства, а також простоті та логічності екологічних правил і обмежень для тих, на кого вони спрямовані.

Висновки з проведеного дослідження. Для виробництва продуктів харчування в достатній кількості Україні, як і більшості ринкових держав, потрібне інтенсивне сільське господарство, що впливає на навколишнє середовище та здоров'я населення. Тому пошук більш екологічно чистого способу виробництва достатньої кількості їжі є дуже актуальним.

Розглянувши підходи до екологізації сільського господарства в Європі, можна стверджувати, що більшість проблем є і в Україні. Однак справедливим є і той факт, що в нашій державі «озеленення» економіки й досі не стало реальним пріоритетом. Тому потрібно починати з формування та впровадження концептуальних засад екологізації економіки України з урахуванням глобальних змін, а потім комплексно наповнювати екополітику цільовими та дієвими заходами, до яких належать такі:

- імплементація норм європейського природоохоронного законодавства у вітчизняну практику (запровадити екологічні обмеження, регламенти виробництва та стандарти якості для продукції сільськогосподарського походження, а також здійснювати жорсткий контроль за їх дотриманням), що дасть змогу освоїти в найближчій перспективі європейський ринок і покращити якість продуктів харчування на внутрішньому;

- використання успішного досвіду САП ЄС у формуванні умов для ефективного розвитку органічного землеробства (запровадити стандарти, сертифікацію та цільове бюджетне стимулювання), яке сприятиме екологізації економіки в цілому та здоровому харчуванню населення;

- формування дієвої ринкової інфраструктури сільського господарства для мінімізації витрат ресурсів у процесі виробництва та споживання аграрної продукції (ефективний транспорт, прозорі канали просування, мінімізація транзакційних витрат, економне споживання тощо);

– створити заохочувальні умови для самореалізації населення (особливо молоді) у сільській місцевості, щоб нівелювати негативні наслідки урбанізації та сформувати здоровий екологічний і соціально-економічний клімат на селі (населення дбатиме про довкілля, в якому живе);

– транспарентність, публічність і освітньо-інформаційний супровід реалізації природоохоронної політики держави для підвищення екологічної відповідальності та формування самосвідомості людей як невід’ємної частини природи (широкі обговорення, консультації, інформаційні кампанії щодо впливу сільського господарства на довкілля та здоров’я населення).

Список літератури / References:

1. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://www.ukrstat.gov.ua>>. “State Statistics Service of Ukraine”, available at: www.ukrstat.gov.ua.
2. Власов В.І. Використання земельних ресурсів у країнах – основних виробниках сільськогосподарської продукції / В.І. Власов // Економіка АПК. – 2007. – № 4. – С. 153-154.
Vlasov, V.I. (2007), “Use of land resource in the countries, which are main producers of agricultural products”, *Ekonomika APK*, no. 4, pp. 153-154.
3. Бородіна О.М. Аграрна політика України: витоки, сучасний стан і нові можливості в контексті інституціоналізму та викликів глобалізації / О.М. Бородіна // Економіка України. – 2008. – № 10. – С. 94-112.
Borodina, O.M. (2008), “The agrarian police of Ukraine: source, modern conditions, and new possibilities in the context of institutionalism and challenges of globalization”, *Ekonomika Ukrainy*, no. 10, pp. 94-112.
4. Бородіна О.М. Інституційний розвиток сільського господарства та села України і Росії та його гармонізація з європейською політичною практикою / О.М. Бородіна // Економіка України. – 2012. – № 11. – С. 48-61.
Borodina, O.M. (2012), “Institutional development of the agriculture of villages of Ukraine and Russia and its harmonization with the European political practice”, *Ekonomika Ukrainy*, no. 11, pp. 48-61.
5. Зінчук Т.О. Європейська інтеграція: проблеми адаптації аграрного сектору економіки: монографія / Т. О. Зінчук. – Житомир: Держ. агроеколог. ун-т, 2008. – 384 с.
Zinchuk, T.O. (2008), *Yevropeiska intehratsiia: problemy adaptatsii ahrarnoho sektoru ekonomiky* [European integration: the problem of adaptation of the agricultural sector], Derzhavnyi ahroekolohichniy universytet, Zhytomyr, Ukraine.
6. «Озеленення» сільського господарства Європи. Європейське агентство з охорони навколишнього природного середовища [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://www.eea.europa.eu/themes/agriculture/greening-agricultural-policy>>. European Environment Agency, “Greening Europe’s agriculture”, available at: <http://eea.europa.eu/themes/agriculture/greening-agricultural-policy>.
7. Реформа САП – більш справедливо, екологічно, ефективно [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ec.europa.eu/news/agriculture/111012_en.htm>.

“CAP reform – fairer, greener, more efficient”, available at: www.ec.europa.eu/news/agriculture/111012_en.htm.

8. Добряк Д.С. Ефективність екологобезпечного землекористування в Україні в ринкових умовах / Д.С. Добряк, В.М. Будзяк, О.С. Будзяк // Економіка України. – 2013. – № 7. – С. 83-94.
Dobriak, D.S., Budziak, V.M. and Budziak, O.S. (2013), “Efficiency of the ecologically safe use of Ukraine’s lands under market conditions”, *Ekonomika Ukrainy*, no. 7, pp. 83-94
9. Сільське господарство в Європі: як зробити харчування доступним, здоровим і «зеленим». Європейське агентство з охорони навколишнього природного середовища [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://www.eea.europa.eu/articles/europe2019s-agriculture-how-to-make>>.
European Environment Agency, “Europe’s agriculture: how to make food affordable, healthy and «green»”, available at: <http://eea.europa.eu/articles/europe2019s-agriculture-how-to-make>.
10. Оскольський В.В. Екологічно чисте виробництво: економічні та організаційні аспекти управління якістю продукції / В.В. Оскольський // Економіка України. – 2013. – № 11. – С. 4-12.
Oskolskyi, V.V. (2013), “Ecologically safe production: economic and organizational aspects of management of quality of products”, *Ekonomika Ukrainy*, no. 11, pp. 4-12.
11. Артиш В.І. Особливості органічного агровиробництва в концепції сталого розвитку АПК України / В.І. Артиш // Економіка АПК. – 2012. – № 7. – С. 15-19.
Artysh, V.I. (2012), “The peculiarities of organic agrarian production with the framework of maintenance and development of rural areas of Ukraine”, *Ekonomika APK*, no. 7, pp. 15-19.
12. Шубравська О.В. Ринок органічної продукції та перспективи його розвитку в Україні / О.В. Шубравська // Економіка України. – 2008. – № 1. – С. 53-61.
Shubravska, O.V. (2008), “The market of organic products and perspectives of its development in Ukraine”, *Ekonomika Ukrainy*, no. 1, pp. 53-61.

Цель. Освещение ключевых аспектов внедрения политики «озеленения» аграрной сферы в странах ЕС, а также формулирование первоочередных мер по экологизации отечественного сельского хозяйства.

Методика. В ходе исследования использованы общенаучные методы: эмпирические (наблюдения и описания), теоретические (анализа, обобщения и сравнения, объяснения и синтеза), а также системный метод научного познания.

Результаты. Предложен научный подход к экологизации сельского хозяйства с использованием опыта стран ЕС, который требует последовательности и комплексности. В работе определен ряд действенных мер, применение которых будет способствовать постепенному «озеленению» аграрного сектора экономики Украины и повышению экологической ответственности и самосознания населения как части природы. К ним относятся следующие: имплементация европейского природоохранного законодательства в отечественную практику; использование успешного опыта ОАП ЕС в формировании условий для эффективного развития органического земледелия; совершенствование рыночной инфраструктуры сельского хозяйства для минимизации потерь ресурсов в процессе производства и потребления.

ния аграрной продукции; создание стимулов для самореализации населения в сельской местности; привлечение общественности во все процессы реформирования и внедрения природоохранной политики государства.

Научная новизна. Предложен комплекс первоочередных мер, способствующих экологизации сельского хозяйства Украины, сохранению природных ресурсов, улучшению качества и расширению рынка украинской аграрной продукции.

Практическая значимость. Полученные результаты исследования направлены на реализацию идей сохранения окружающей природной среды в практику сельского хозяйства Украины.

Ключевые слова: экологизация, окружающая среда, органическое земледелие, сельское хозяйство, Общая сельскохозяйственная политика ЕС.

Objective. Highlighting key aspects of the implementation of the policy of «greening» the agrarian sector in the EU, as well as the formulation of measures on greening in domestic agriculture.

Methods. The study used general scientific methods: empirical (observation and description), theoretical (analysis, synthesis and comparison, explanation, and synthesis), and systematic method of scientific knowledge.

Results. A scientific approach to the greening of agriculture from the experience of the EU, which requires consistency and comprehensiveness. The paper identified a number of effective measures, the application of which will contribute to the gradual «greening» of the agricultural sector of Ukraine's economy and increasing environmental responsibility and consciousness of people as part of nature. These include: implementation of European environmental legislation in domestic practice, the use of successful CAP EU allowing for the efficient development of organic agriculture, improving agriculture market infrastructure to minimize the loss of resources in the production and consumption of agricultural products, creating incentives for self-realization in rural areas, public participation in all processes of reform and implementation of environmental policy.

Scientific novelty. A set of priority measures to promote the greening of agriculture in Ukraine, conserve natural resources, improve the quality and expansion of Ukrainian agricultural products.

Practical value. The obtained results of research aimed at implementing ideas for preserving the environment in the practice of agriculture in Ukraine.

Key words: greening, the environment, organic farming, agriculture, the Common Agricultural Policy of the EU.

Рекомендовано до публікації д-ром екон. наук, проф. Березіною Л.М. Дата надходження рукопису 16.07.2013 р.

УДК 330.13

Лариса Проданова, д-р екон. наук, доц.¹,
Карина Шерстюкова²

1 – Донецький національний університет економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського, м. Донецьк, Україна, e-mail: prodanlv@mail.ru
2 – Маріупольський технікум Донецького національного університету економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського, м. Маріуполь, Україна, e-mail: sherstyukova_karyna@rambler.ru